

Examen VWO

2008

tijdvak 1
donderdag 29 mei
9.00 - 11.30 uur

tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 36 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 73 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Arcadië

Vragen bij afbeelding 1 t/m 6

De Griekse dichter Hesiodos schreef al in de achtste eeuw voor Christus over een 'Gouden Tijdperk' waarin mensen in volstrekte harmonie met de natuur leefden. Later koos de Romeinse dichter Vergilius hetzelfde thema voor zijn *Georgica*. In de renaissance werd het onderwerp opnieuw populair. Een voorbeeld hiervan is de pastorale *Arcadia* uit 1489 van de dichter Jacopo Sannazaro. Ook de schilders uit de renaissance waren bekend met het thema Arcadië.

Op afbeelding 1 zie je hoe de Duitse kunstenaar Lucas Cranach omstreeks 1530 zijn visie op het 'Gouden Tijdperk' verbeeldde.

In het schilderij op afbeelding 1 verbeeldt Cranach het utopisch karakter van Arcadië.

- 3p 1 Leg dit uit aan de hand van drie kenmerken van de voorstelling.

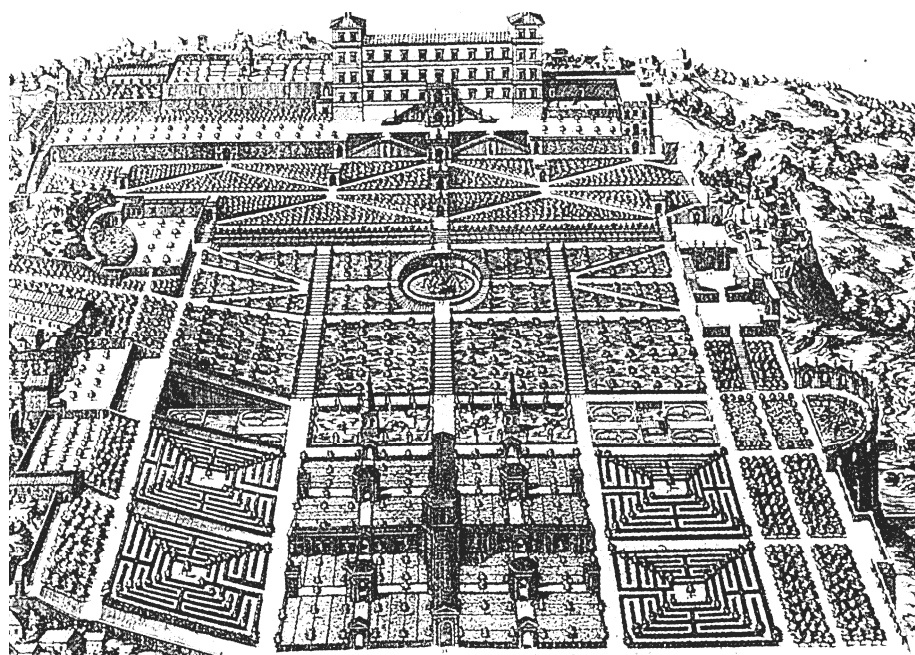
Vanaf het begin van de renaissance werden op het platteland in de omgeving van Rome tuinen met een arcadisch karakter aangelegd. Deze hoorden bij de nieuw gebouwde villa's voor de elite uit de stad.

Door maatschappelijke veranderingen begon deze elite zich terug te trekken op het platteland.

- 2p 2 Noem twee van deze veranderingen.

Op afbeelding 2 zie je een deel van de tuin behorend bij de *Villa d'Este*, gelegen in Tivoli, even buiten Rome. De gravure op figuur 1, uit de zestiende eeuw, toont de gehele tuin.

figuur 1

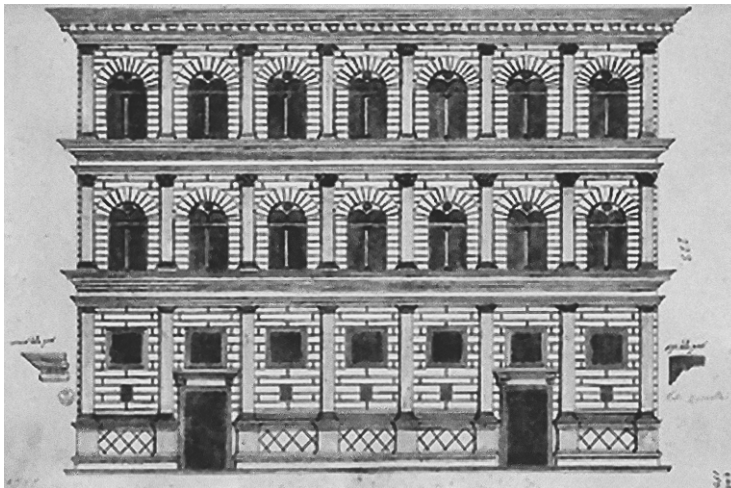

De renaissancetuin werd niet alleen vanuit een esthetisch oogpunt aangelegd. Door zijn inrichting vervulde een renaissancetuin, zoals die van de *Villa d'Este*, ook andere functies.

2p **3** Bespreek twee andere functies van de renaissancetuin.

Op figuur 2 zie je een tekening van de gevel van het *Palazzo Rucellai*, in 1472 ontworpen door de gezaghebbende architect en kunsttheoreticus Leon Battista Alberti.

figuur 2

In het ontwerp van deze gevel zijn de strenge regels herkenbaar die Alberti voor architectuur hanteerde.

2p **4** Noem twee van Alberti's regels voor architectuur die ook van toepassing werden geacht op tuinen.

In het voorwoord van *Arcadia* schreef Jacopo Sannazaro:

“De trotse, dicht bebladerde bomen, die heel natuurlijk, zonder toedoen van de kunst, de toppen van vreesaanjagende bergen bedekken, zijn doorgaans aangenamer voor het oog dan de zorgvuldig gekweekte en met kennis van zaken ontwikkelde sierplanten van de tuinen.”

Bekijk afbeelding 2 en figuur 1.

Ondanks Sannazaro's suggesties kreeg de renaissancetuin het karakter van een gecultiveerde tuin. Dit gecultiveerde karakter sloot aan bij de kunstopvatting uit die tijd.

2p **5** Leg uit **waarom** de renaissancetuin volgens de kunstopvatting van die tijd een gecultiveerde tuin moest zijn.

In de zestiende en zeventiende eeuw ontwikkelde de gecultiveerde renaissancetuin zich tot de formele tuin. Op afbeelding 3 zie je een schilderij van Pierre Patel uit 1668 van het paleis en het park van Versailles, dat werd aangelegd onder Lodewijk XIV. Op afbeelding 4 zie je een recente foto van het park.

Een tuinhistoricus typeerde het park van Versailles als “de meest indrukwekkende uiting van een absolute monarchie”.

- 2p **6** Noem twee kenmerken van het park van Versailles die de typering ‘uiting van absolute monarchie’ ondersteunen.

Tot ver in de achttiende eeuw bleef het thema Arcadië een inspiratiebron voor schilders.

Op afbeelding 5 zie je het werk *Voorjaarsochtend*, in 1777 geschilderd door de Nederlandse schilder Hendrik Meijer.

- 2p **7** Leg uit waarom dit schilderij in de traditie van het arcadisch landschap past.

De voorstelling van het schilderij op afbeelding 5 is een voorbeeld van *ut pictura poesis*.

- 1p **8** Leg uit wat het begrip *ut pictura poesis* inhoudt.

- 2p **9** Leg aan de hand van één aspect van de vormgeving en één aspect van de voorstelling uit wat Meijers *Voorjaarsochtend* tot een voorbeeld van *ut pictura poesis* maakt.

In de achttiende eeuw werd de schilderkunst de inspiratiebron voor de tuinaanleg, een ontwikkeling die ook wel met *ut pictura hortus* wordt aangeduid.

- 1p **10** Leg uit waardoor de schilderkunst een inspiratiebron werd voor de zogenaamde landschapstuinen.

Tot ver in de negentiende eeuw waren landschapstuinen voorbehouden aan de elite. Aan die situatie kwam een einde met de openbare parken die werden aangelegd als rustplaats in de steeds drukker wordende steden.

Op afbeelding 6 zie je het Vondelpark in Amsterdam, dat in 1864 werd ontworpen.

De vormgeving van het Vondelpark is nog arcadisch van karakter, maar de essentie van het begrip Arcadië is sinds de aanleg van openbare parken grotendeels verloren gegaan.

- 2p **11** Leg uit waardoor in de stadsparken de essentie van Arcadië niet meer werd beleefd.

Vragen bij afbeelding 7 t/m 10

Op afbeelding 7 en 8 zie je het *Festspielhaus* in Bayreuth, gebouwd in opdracht van Richard Wagner in 1872. Wagner koos voor het *Festspielhaus* een locatie ver buiten het centrum van Bayreuth.

1p 12 Leg uit waarom Wagner deze locatie koos.

Het *Festspielhaus* werd speciaal gebouwd voor Wagners *Ring des Nibelungen*, een serie van vier avondvullende muziekdrama's die door Wagner *Gesamtkunstwerk* werden genoemd.

2p 13 Leg uit wat Wagner bedoelde met *Gesamtkunstwerk* en wat hij ermee wilde bereiken.

Wagner was overtuigd van de belangrijke rol die de kunsten konden spelen bij het verwezenlijken van politieke doeleinden. De Nazi's enceneerden later hun politieke ideeën op een wijze die te vergelijken is met Wagners *Gesamtkunstwerk*.

2p 14 Leg uit in welk opzicht Wagners *Gesamtkunstwerk* model stond voor de politieke manifestaties van de Nazi's.

Na Wagner kregen ook beeldend kunstenaars interesse in het idee van een *Gesamtkunstwerk*. De Duitse kunstenaar Kurt Schwitters zocht na de Eerste Wereldoorlog naar een nieuwe benadering van kunst. Hij wilde het **MERZ** *Gesamtweltbild* realiseren. "Alles was toch al kapot en het was nodig uit de scherven iets nieuws op te bouwen", schreef hij later.

2p 15 Welke nieuwe benadering van kunst stond Schwitters voor ogen?

Schwitters realiseerde zijn ideeën over *Gesamtkunst* onder meer in theaters ten overstaan van publiek. Schwitters ging ten aanzien van het effect dat hij bij de toeschouwers wilde bereiken veel verder dan Wagner.

2p 16 Leg uit in welk opzicht in beoogde het effect op de toeschouwers bij Schwitters verder ging dan bij Wagner.

In 1923 begon Schwitters in zijn atelier met de vervaardiging van *MERZZuilen*, die het begin vormden van de *MERZbau* op afbeelding 9 en 10. Gedurende de rest van zijn leven bouwde Schwitters aan zijn *MERZbauten*. "De *MERZbau* was uit principe onvoltooid!", zei Schwitters over dit levenswerk.

Schwitters' werkproces bij het verwezenlijken van de *MERZbau* past in zijn opvattingen over het *MERZGesamtweltbild*.

2p 17 Noem twee kenmerken van Schwitters' werkproces bij de *MERZbauten* die zijn opvattingen over het *MERZGesamtweltbild* weerspiegelen.

De kunstenaar en dadaïst Tristan Tzara zei over Schwitters het volgende: “Schwitters is een van die persoonlijkheden wiens hele wezen van nature altijd al Dada was”. Volgens Tzara getuigde Schwitters’ werk van een dadaïstische mentaliteit.

- 3p **18** Noem drie aspecten van het werk van Schwitters die ook kenmerkend zijn voor Dada.

Kunstbroeders

Vragen bij afbeelding 11 t/m 13

In het midden van de negentiende eeuw verlieten beeldend kunstenaars de stad om zich te vestigen op het platteland. Ze stichtten daar kunstenaarskolonies en schilderden in de open lucht.

Deze kunstenaars hadden uiteenlopende redenen om de stad te verruilen voor het platteland.

- 2p **19** Noem twee redenen.

Een van de bekendste kunstenaarskolonies was die van Barbizon. Het schilderij op afbeelding 11 werd omstreeks 1850 gemaakt door een van de grondleggers van die kunstenaarskolonie, Jean François Millet.

Het schilderij heeft als titel *De Zaaier*.

Het uitbeelden van eenvoudige boeren en vissers zoals op afbeelding 11, is kenmerkend voor de schilders van Barbizon. De keuze voor dit soort thema's heeft niet alleen een artistieke oorsprong.

- 1p **20** Welke opvatting over de samenleving in de negentiende eeuw ging schuil achter deze keuze?

Het werk van de schilders van Barbizon kan worden beschouwd als een overgang tussen de academische kunstopvatting van het begin van de negentiende eeuw en het impressionisme aan het eind van de negentiende eeuw.

- 3p **21** Leg dit uit.

Net als veel andere schilders bewonderde Vincent van Gogh “de lui van Barbizon”. Vooral Millets werk maakte diepe indruk op Van Gogh. In 1880 begon hij met het kopiëren van prenten naar Millet, waaronder ook *De Zaaier*. Van Gogh schilderde zelf ook een aantal versies van een zaaier. Op afbeelding 12 zie je een zaaier van Van Gogh uit 1888.

Vergelijk afbeelding 11 en 12.

Van Gogh heeft de figuur van Millets zaaier bijna letterlijk overgenomen, maar zijn interpretatie van het thema *De Zaaier* verschilt van de manier waarop Millet het thema interpreteert.

- 2p **22** Bespreek dit verschil in interpretatie.

De verschillen tussen de zaaier van Millet op afbeelding 11 en die van Van Gogh op afbeelding 12 zijn ook terug te voeren op een verschillende opvatting over schilderkunst.

2p **23** Bespreek dit verschil in opvatting.

Van Gogh schilderde zijn zaaier in Arles in Zuid-Frankrijk. Hij was daar naartoe getrokken om er een kunstenaarskolonie te stichten. Hij nodigde de schilder Gauguin uit om zich bij hem te voegen.

De samenwerking tussen Van Gogh en Gauguin kwam niet van de grond en ontaardde in heftige ruzies.

2p **24** Leg uit wat de kern van het conflict tussen Van Gogh en Gauguin was.

Uiteindelijk verliet Gauguin Arles en ging naar Bretagne. Daar maakte hij plannen om op het tropische eiland Tahiti in de Stille Zuidzee een nieuw bestaan op te bouwen. Rond 1889 werden die plannen steeds concreter.

2p **25** Bespreek twee oorzaken waardoor Gauguins verlangen naar een andere samenleving een impuls kreeg.

In 1891 vertrok Gauguin naar Tahiti. Daar schilderde hij in 1893 het *Zaad van de Arioi*, dat je ziet op afbeelding 13. Het is een arcadische verbeelding van een inheemse vrouw, behorend tot het volk van de Arioi, die in haar hand een ontkiemende plant vasthoudt.

Dit schilderij symboliseert het utopische verlangen dat Gauguin naar Tahiti bracht.

2p **26** Bespreek twee aspecten van de voorstelling die dit utopische verlangen symboliseren.

De utopie van Gauguin is uiteindelijk een utopie gebleven. In 1903 stierf Gauguin, eenzaam en gedesillusioneerd, op het eiland Hiva-Oa, waar hij sinds 1895 tussen de inlanders leefde.

2p **27** Leg uit waardoor Gauguins utopisch verlangen uiteindelijk alleen in zijn schilderijen werkelijkheid is geworden.

De vormgeving van Gauguins werk liep vooruit op een aantal ontwikkelingen in de beeldende kunst aan het begin van de twintigste eeuw.

2p **28** Noem drie kenmerken van de vormgeving van het *Zaad van de Arioi* waaruit dit blijkt.

Form Follows Fun(ction)

Vragen bij afbeelding 14 t/m 17

Aan het begin van de twintigste eeuw groeiden de grote steden in Europa en Amerika door de opkomst van de industrie en de toename van de stedelijke bevolking uit tot metropolen. Deze explosieve groei had grote consequenties voor de leefbaarheid in de stad.

Om de leefbaarheid in de metropool te kunnen garanderen werden de denkbeelden over stedenbouw herzien. Architecten bedachten nieuwe oplossingen voor wonen, werken, verkeer en recreatie om de leefbaarheid in de metropool te kunnen behouden.

- 4p **29** Leg voor elk van deze vier functies kort uit welke oplossingen werden bedacht.

De Franse architect Le Corbusier behoorde tot een nieuwe generatie architecten die visies ontwikkelde over de toekomst van de metropool. Vanaf de jaren twintig van de vorige eeuw presenteerde Le Corbusier plannen waarin hij zijn visie op de stedelijke omgeving (ruimtelijke ordening) van de toekomst ontvouwde. Op afbeelding 14 zie je *La Ville Radieuse*, een ontwerp voor een stedelijk gebied van Le Corbusier.

Het ordeningsprincipe van *La Ville Radieuse* weerspiegelt het mensbeeld van Le Corbusier.

- 2p **30** Geef aan wat het mensbeeld van Le Corbusier was en geef aan hoe dit mensbeeld in het ordeningsprincipe van *La Ville Radieuse* tot uitdrukking komt.

Op afbeelding 15 zie je de kaart van Manhattan, het hart van de stad New York. "Honderd keer heb ik gedacht: 'New York is een catastrofe' en vijftig keer: 'Het is wel een hele mooie catastrofe'." zei Le Corbusier over Manhattan. Le Corbusier vond dat Manhattan niet voldeed aan de primaire levensbehoeften van de moderne, geïndustrialiseerde mens. Hij stelde zelfs voor om Manhattan te slopen en nieuw te bouwen.

- 2p **31** Leg uit hoe Le Corbusier in *La Ville Radieuse* tegemoet dacht te komen aan de primaire levensbehoeften van de mens en waarom Manhattan volgens hem daarin tekort schoot.

In 1978 schreef de Nederlandse architect Rem Koolhaas *Delirious New York* (waanzinnig / duizelingwekkend New York), een boek over Manhattan als stedenbouwkundig fenomeen. In de visie van Koolhaas is "de complexiteit van de metropool het gevolg van de opeenhoping van de oneindige hoeveelheid verschillende, niet logisch op elkaar aansluitende belevingen".

Koolhaas vindt dat het tijdperk van de grote ideologieën in de stedenbouw voorgoed voorbij is. Hij doelt daarbij vooral op het einde van het modernistisch adagium *Form Follows Function* dat in 1918 door Louis Sullivan werd geformuleerd als reactie op de architectuur van de negentiende eeuw.

2p **32** Leg uit wat *Form Follows Function* als reactie op de architectuur van de negentiende eeuw inhield.

De denkbeelden van Koolhaas over de metropool worden door critici samengevat als *Form Follows Fun*.

2p **33** Leg uit waarom *Form Follows Fun* van toepassing is op de denkbeelden van Koolhaas.

De denkbeelden van Koolhaas trokken de aandacht van Miuccia Prada, eigenares van de gelijknamige modeketen. Zij vroeg Koolhaas een nieuw concept te ontwikkelen voor haar winkels. Koolhaas bedacht vier grote Prada winkels die hij 'epicenters' noemde. Op afbeelding 16 en 17 zie je een van die winkels.

Volgens Koolhaas moeten architecten in de eenentwintigste eeuw meer aandacht krijgen voor het ontwerpen van commerciële ruimten.

1p **34** Welke onderbouwing geeft Koolhaas voor deze opvatting?

Naast *Form Follows Fun*, zijn ook typeringen als *Form Follows Action* en *Form Follows Money* van toepassing op de metropool van de eenentwintigste eeuw.

3p **35** Leg uit dat deze typeringen alle drie van toepassing zijn op dit ontwerp voor Prada.

Prada koos bewust voor een visionair architect als Koolhaas, die er op zijn beurt voor kiest om zijn naam aan Prada te verbinden.

2p **36** Leg uit waarom beide partijen baat hebben bij deze samenwerking.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.